

УДК 364:159.923.2:316.472.4

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.9>**Ірина ЄНГАЛИЧЕВА**

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітнього менеджменту, артменеджменту і соціальної роботи, Черкаський національний університету імені Богдана Хмельницького, бульв. Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18000

ORCID: 0000-0001-6824-9548

Бібліографічний опис статті: Єнгаличева, І. (2025). Когнітивно-поведінковий підхід у соціальній роботі та його роль у процесі медіації. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.9>

КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВИЙ ПІДХІД У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ ТА ЙОГО РІЛЬ У ПРОЦЕСІ МЕДІАЦІЇ

У статті розглянуто когнітивно-поведінковий підхід як один із ефективних методів у соціальній роботі. Метою дослідження є аналіз особливостей застосування когнітивно-поведінкового підходу у процесі медіації. У відповідності до поставлених завдань, у роботі досліджено роль когнітивно-поведінкового підходу у соціальній роботі; розглянуто ефективні техніки когнітивно-поведінкового підходу та описано особливості їх застосування у процесі медіації.

З'ясовано, що основна ідея когнітивно-поведінкового підходу полягає в тому, що емоційна, поведінкова та фізіологічна реакція людини значною мірою визначається її когнітивною інтерпретацією події, зокрема думками й переконаннями щодо неї. Враховуючи це виділено чотирьохкомпонентну структуру КПП: когнітивний, емоційний, поведінковий та фізіологічний компоненти.

У ході дослідження було проаналізовано особливості застосування таких технік, як когнітивна реструктуризація, навчання навичкам асертивної комунікації, сократівське опитування, техніка «стоп думка», методи релаксації та саморегуляції, а також тренінги соціальних навичок. Розкрито їхню роль у формуванні конструктивного спілкування між учасниками конфлікту, зменшенні рівня емоційної напруги, корекції деструктивних переконань і моделей поведінки.

Узагальнюючи результати дослідження, зроблено висновок, що когнітивно-поведінковий підхід є дієвим інструментом соціальної роботи, а його інтеграція в процес медіації забезпечує більш усвідомлений, збалансований та орієнтований на розв'язання підхід у конфліктних ситуаціях. Такий підхід не лише знижує рівень напруги між сторонами, а й сприяє довготривалому налагодженню стосунків та формуванню навичок конструктивного вирішення майбутніх суперечностей.

Ключові слова: когнітивно-поведінковий підхід, медіація, медіатор.

Iryna YENGALYCHEVA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Educational Management, Art Management and Social Work, Bohdan Khmelnytskyi Cherkasy National University, 81 Shevchenko blvd., Cherkasy, Ukraine, 18000

ORCID: 0000-0001-6824-9548

To cite this article: Yengalycheva, I. (2025). Kohnityvno-povedinkovyy pidkhyd u sotsialniy roboti ta yoho rol u protsesi mediatsiyi [Cognitive-behavioral approach in social work and its role in the mediation process]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 61–66, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.2.9>

COGNITIVE-BEHAVIORAL APPROACH IN SOCIAL WORK AND ITS ROLE IN THE MEDIATION PROCESS

The article examines the cognitive-behavioral approach as one of the effective methods in social work. The purpose of the study is to analyze the features of the application of the cognitive-behavioral approach in the mediation process. In accordance with the tasks set, the paper examines the role of the cognitive-behavioral approach in social work; considers effective techniques of the cognitive-behavioral approach and describes the features of their application in the mediation process.

It was found that the main idea of the cognitive-behavioral approach is that a person's emotional, behavioral, and physiological reaction is largely determined by their cognitive interpretation of an event, in particular, their thoughts

and beliefs about it. Taking this into account, a four-component structure of CPP was identified: cognitive, emotional, behavioral, and physiological components.

The study analyzed the features of the use of such techniques as cognitive restructuring, assertive communication skills training, Socratic questioning, the “stop thinking” technique, relaxation and self-regulation methods, as well as social skills training. Their role in forming constructive communication between conflict participants, reducing the level of emotional tension, correcting destructive beliefs and behavior patterns was revealed.

Summarizing the results of the study, it was concluded that the cognitive-behavioral approach is an effective tool of social work, and its integration into the mediation process provides a more conscious, balanced and solution-oriented approach to conflict situations. Such an approach not only reduces the level of tension between the parties, but also contributes to the long-term improvement of relationships and the formation of skills for constructive resolution of future conflicts.

Key words: cognitive-behavioral approach, mediation, mediator.

Актуальність проблеми. Сьогодні в суспільстві досить поширеними явищами є соціальні й міжособистісні конфлікти, психологічні кризи й труднощі в адаптації до змін, напруга та емоційна нестабільність, що потребує ефективних підходів до їх розв’язання. Водночас зростає потреба у впровадженні науково обґрунтованих методів, які сприяють корекції поведінки, зміни мислення та покращенню психологічного стану особистості. Одним із таких методів є когнітивно-поведінковий підхід (КПП), який базується на твердженні, що думки, емоції та поведінка людини тісно взаємопов’язані, а зміна деструктивних переконань і шаблонів мислення може призвести до позитивних змін у поведінці та емоційному стані. У соціальній роботі цей підхід ефективно використовується у роботі з вразливими групами населення, допомагаючи їм адаптуватися до життєвих викликів, змінювати деструктивні форми поведінки та розвивати навички саморегуляції.

Когнітивно-поведінковий підхід широко застосовується в соціальній роботі та відіграє ключову роль в процесі медіації. Медіація як метод вирішення конфліктів передбачає залучення посередника, який шляхом діалогу та переговорів допомагає конфліктуючим сторонами досягти взаємовигідного рішення. З огляду на це актуальність дослідження проблеми зумовлена необхідністю пошуку ефективних методів роботи в конфліктних ситуаціях в соціальній сфері, потребою в науково обґрунтованих підходах до медіації та важливістю розвитку практичних навичок соціальних працівників і медіаторів. Використання КПП у соціальній сфері сприятиме підвищенню рівня соціального благополуччя, покращення якості комунікації між людьми та зниження рівня конфліктності у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на порушення окремих питань когнітивно-поведінкового підходу у різних сферах діяльності. Зокрема психологічні особливості КПП розглядали Є. Коць (2018), А. Петрова (2020) та ін. Терапевтичні підходи застосування КПП з різними категоріями осіб у різних життєвих ситуаціях є об’єктом дослідження О. Морозової (2019), М. Архангельської (2024), О. Руденко, Л. Ніколаєва, Н. Салівон (2023), С. Дерев’янка (2021), Н. Бень, М. Подгнюк (2024), Т. Триандофілової, Я. Раєвської (2024), О. Ігумнової, А. Михайлова (2021) та ін.

Окремі наукові дослідження стосуються питання медіації: Н. Шишка (2021) (поняття медіації), О. Яремко (2023), А. Каршиєва (2019) (медіація як соціальна послуга), Ю. Борисова (2024) (медіація у врегулюванні конфліктів серед подружжя), В. Ровенська (2020) (медіація у вирішенні соціальних конфліктів), С. Котловий (2019), О. Кірдан (2023), Л. Тимчук, Н. Білик (медіація у роботі соціального працівника), О. Протас (2022) (медіація під час супроводу дітей, які опинилися у складних ситуаціях життя) та ін.

Однак, здійснений огляд наукових праць вказує на відсутність застосування когнітивно-поведінкового підходу у роботі медіаторів. Тому, з огляду на актуальність та мало досліджуваність теми ставимо **за мету дослідження** – проаналізувати особливості застосування когнітивно-поведінкового підходу у процесі медіації. Для вирішення поставленої мети спробуємо: дослідити роль когнітивно-поведінкового підходу у соціальній роботі; розглянути ефективні техніки когнітивно-поведінкового підходу та особливості їх застосування у процесі медіації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні соціальна робота виходить на новий

рівень, що передбачає інтеграцію науково обґрунтованих підходів, зокрема когнітивно-поведінкового, який дозволяє ефективно моделювати процеси формування поведінкових стратегій клієнтів, спрямованих на подолання життєвих труднощів та розвиток адаптивних навичок. За таких умов когнітивно-поведінковий підхід є ефективним засобом формування знань, умінь і навичок, спрямованих на опанування суб'єктом певної проблемної ситуації, що, у свою чергу, забезпечує набуття релевантної компетентності для її ефективного вирішення.

Спираючись на дослідження О. Морозової (Морозова, 2019) та Н. Бень (Бень) виділяємо чотирьохкомпонентну структуру когнітивно-поведінкової моделі: когнітивний (кореляція між особистісними переконаннями щодо власної здатності до реалізації конкретного виду діяльності), емоційний (внутрішніми спонуканнями, емоційними реакціями та мотиваційними установками щодо здійснення певної діяльності), поведінковий (оволодінням відповідними операційними вміннями та практичними навичками для реалізації цієї діяльності) та фізіологічний (фізіологічними реакціями та тілесними відчуттями, що супроводжують здійснення певної діяльності) компоненти. Виходячи із структури КПП можна підсумувати, що емоційна, поведінкова та фізіологічна реакція людини значною мірою визначається її когнітивною інтерпретацією події, зокрема думками й переконаннями щодо неї. В цьому й полягає основна ідея когнітивно-поведінкового підходу.

Аналіз наукових праць (О. Руденко, Л. Ніколаєва, Н. Салівон та ін.) (Руденко, Ніколаєв, Салівон 2023) підтверджує, що емоційні стани та поведінкові реакції індивіда є похідними від його когнітивних установок – думок, переконань та способів інтерпретації життєвих ситуацій. Людина не лише сприймає події, а й надає їм особистісно значущого смислу, що формує її подальшу емоційну реакцію. Це пояснює варіативність у переживанні навіть ідентичних за змістом подій: одні особи зазнають глибокої емоційної дестабілізації, тоді як інші зберігають відносну емоційну рівновагу. У цьому контексті особливої актуальності набуває медіація як процес, що сприяє усвідомленню сторонами власних когнітивних процесів і переоцінці значущості конфліктних ситуацій.

Завдяки застосуванню когнітивно-поведінкових технік у межах медіації створюються умови для зміни деструктивних переконань, покращення емоційного стану та формування конструктивної поведінки в процесі врегулювання конфлікту. Такі техніки допомагають сторонам конфлікту краще усвідомити свої думки й емоції, знизити напругу, навчитися конструктивно комунікувати та знайти спільне рішення.

Досліджуючи питання когнітивно-поведінкової терапії (Ігумнова, Джигун, Грібова, 2025; Подганюк; Бень; Романчук, 2008; Пушко, 2020 та ін.) виділяємо найбільш доцільні техніки КПП у процесі медіації, тобто ті, що сприяють формуванню конструктивної поведінки конфліктуючих сторін та зниження емоційної напруги між сторонами конфлікту: когнітивна реструктуризація та навчання навичкам асертивної комунікації, сократівське опитування, рольові ігри, техніки релаксації й саморегуляції, техніка «стоп думка», техніки поведінкової активації, тренінги соціальних навичок, методика припинення й повторення, метод тимчасової проєкції та ін. Охарактеризуємо особливості застосування деяких із зазначених технік.

Застосування технік *когнітивної реструктуризації та навчання навичкам асертивної комунікації* у процесі медіації є ефективним інструментом для формування відкритого, чесного та водночас шанобливого діалогу між сторонами конфлікту, подолання когнітивних бар'єрів і формування більш адаптивної моделі сприйняття опонента та ситуації. Це в свою чергу допомагає сторонам усвідомити хибність власних когнітивних установок і трансформувати їх у більш гнучкі, сприяє зниженню агресії, уникненню пасивної поведінки та підвищенню взаєморозуміння. Важливою роллю медіатора є підтримка учасників у побудові «Я-висловлювань», які дозволяють озвучувати власні почуття й потреби без звинувачень та ескалації конфлікту. Наприклад, замість звинувачення «Ти мене завжди ігноруєш» учасник може сказати: «Іноді мені здається, що ти мене не чуєш». У медіації такий прийом використовується як техніка перефразування (Василенко, Калініна, 2024, с. 215-222).

Медіатори у своїй роботі досить часто вдаються до застосування *сократівського методу*, оскільки він дозволяє шляхом відкритих і навідних запитань сприяти усвідомленню

суперечностей у мисленні сторін та стимулює переосмислення власної позиції. Поставленні медіатором запитання допомагають учасникам критично оцінити власні переконання та побачити ситуацію з іншої сторони.

Не менш дієвим інструментом є техніка «стоп-думка», застосування якої сприяє переривання потоку нав'язливих або деструктивних думок, які можуть підсилювати емоційне напруження та ускладнювати конструктивне вирішення конфлікту. Роль медіатора полягає у тому, щоб допомогти сторонам навчитися своєчасно розпізнавати такі думки і замінювати їх на більш нейтральні або позитивні. Наприклад, замість внутрішнього твердження «З ним неможливо домовитися» сторона може зупинити хід думок і переосмислити ситуацію як «Я поки не знайшов спосіб домовитися, але ми шукаємо рішення разом».

Найбільш дієвим і часто вживаним у медіації є застосування технік *релаксації й саморегуляції*, що є ефективним способом зниження фізіологічного напруження, яке виникає у відповідь на стресову ситуацію конфлікту, що в свою чергу сприяє відновленню емоційного балансу і здатності до раціонального мислення. Роль медіатора полягає у створенні безпечного простору, де сторони можуть скористатися дихальними вправами, короткими паузами чи іншими методами самозаспокоєння для кращого контролю емоцій та підвищення якості комунікації. Наприклад, перед обговоренням напруженого питання медіатор може запропонувати учасникам зробити кілька глибоких вдихів, щоб стабілізувати внутрішній стан і налаштуватися на спокійний діалог.

У процесі медіації важливим є формування в учасників конфлікту умінь ефективної взаємодії, слухання, емоційної регуляції та вираження

потреб у прийнятний спосіб, що в свою чергу сприяє зниженню напруження та покращенню комунікації. Це досягається під час застосування *тренінгів соціальних навичок*. Роль медіатора полягає у фасилітації цього процесу – через вправи, моделювання ситуацій або зворотний зв'язок – з метою розвитку емпатії, співпраці та навичок розв'язання проблем. Наприклад, учасники можуть практикувати техніку активного слухання, відтворюючи думку співрозмовника словами: «Я правильно зрозумів, що тобі важливо...?», що дозволяє уникати непорозумінь та зміцнює взаємоповагу між сторонами конфлікту.

Зазначимо, що вищеописано не всі методи та техніки когнітивно-поведінкової терапії, які можна використовувати у процесі медіації, що створює поле для подальших досліджень у цьому напрямі.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Отже, застосування когнітивно-поведінкового підходу у медіації дозволяє не тільки усунути першопричини конфліктної ситуації, а й розвинути в її учасників навички емоційної регуляції, критичного мислення та ефективної взаємодії. Завдяки методам когнітивної реструктуризації та поведінкових експериментів сторони конфлікту можуть змінити своє сприйняття проблемної ситуації, подолати підвищення напруженості у стосунках та сформувані більш гнучку і конструктивну модель поведінки. Таким чином, поєднання когнітивно-поведінкового підходу з медіаційними техніками є ефективним інструментом у соціальній роботі, що сприяє не лише швидкому вирішенню конфліктів, а й тривалому зміцненню міжособистісних відносин, покращенню комунікації та зниженню рівня соціальної напруги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архангельська М. В. Когнітивно-поведінкова терапія як система психотерапевтичних втручань першого вибору в лікуванні тривожних розладів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, 2024. Вип. 2. С. 49–54.
2. Бень Н. В. Когнітивно-поведінкова терапія як інструмент розвитку здібностей людини в ситуації пошуку роботи. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. С. 207–216.
3. Ігумнова О., Джигун Л., Грібова Ю., Техніки когнітивно-поведінкової терапії як інструмент підтримки психологічної стійкості майбутніх психологів. *Psychology Travelogs*, 2025. № 1. С. 6–15.
4. Каршиєва А. І. Медіація у системі надання соціальних послуг. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*, 2019. № 2(4). С. 220–228.
5. Кірдан О. П. Медіація як складник соціальних навичок та фахових компетентностей майбутніх соціальних працівників. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2023. Вип. 3 (144). С. 96–100.

6. Морозова О. В. Когнітивно-поведінкова модель в терапії неконструктивних життєвих стратегій подружжя. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ. Т. IX.* 2019. Вип. 10. С. 130–135.
7. Подганюк М. С. Методи когнітивно-поведінкової терапії у роботі з дітьми: практичний досвід. URL: <https://vseosvita.ua/library/stattia-metody-kohnityvno-povedinkovoi-terapii-u-roboti-z-ditmy-praktychnyi-dosvid-869855.html>
8. Протас О. Медіація як технологія соціального супроводу дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2022. Вип 52, Том 3. С. 178–183.
9. Пушко Є. Роль уяви в когнітивно-поведінковій психотерапії. *ГАБІУС: науковий журнал з соціології та психології*, 2020. Випуск 12. Том 2. С. 29–32.
10. Ровенська В. В. Медіація як метод вирішення соціальних конфліктів в Україні. *Бізнес та інтелектуальний капітал*, 2020. № 2. С. 189–194.
11. Романчук О. Когнітивно-поведінкова терапія депресії. *НейроNews: психоневрологія та нейропсихіатрія*, 2008. № 6 (11). URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2008/6%2811%29/article-155/kognitivno-povedinkova-terapiya-depresiyyi#gsc.tab=0>
12. Руденко О. В., Ніколаєв Л. О., Салівон Н. Б. Когнітивно-поведінкова терапія в подоланні постстресових станів у сучасних жінок. *ГАБІУС. Психологія особистості*, 2023. Вип. 54. С. 159–163.
13. Яремко О. М. Право на медіацію як соціальну послугу: проблеми реалізації у територіальних громадах України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*. Вип. 48. Ч. 2, 2023. С. 419–424.

REFERENCES:

1. Arkhangelska, M. V. (2024). Kohnityvno-povedinkova terapiya yak systema psykhoterapevtychnykh vtruchan' pershoho vyboru v likuvanni tryvoznykh rozladiv [Cognitive-behavioral therapy as a system of psychotherapeutic interventions of first choice in the treatment of anxiety disorders]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Psykholohichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*, Issue 2. P. 49–54 [in Ukrainian].
2. Ben, N. V. Kohnityvno-povedinkova terapiya yak instrument rozvytku zdibnostey lyudyny v sytuatsiyi poshuku roboty. [Cognitive-behavioral therapy as a tool for developing human abilities in a job search situation]. *Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H.S. Kostyuka NAPN Ukrayiny – Collection of scientific papers of the G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. P. 207–216 [in Ukrainian].
3. Igumnova, O., Dzhigun, L., & Gribova, Yu. (2025). Tekhniky kohnityvno-povedinkovoyi terapiyi yak instrument pidtrymky psykholohichnoyi stiykosti maybutnykh psykholohiv [Cognitive-behavioral therapy techniques as a tool for supporting the psychological resilience of future psychologists]. *Psychology Travelogs – Psychology Travelogs*. No. 1. pp. 6–15. [in Ukrainian].
4. Karshieva, A. I. (2019). Mediatsiya u systemi nadannya sotsial'nykh posluh [Mediation in the system of providing social services]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnya – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*. No. 2(4). Pp. 220–228. [in Ukrainian].
5. Kirdan, O. P. (2023). Mediatsiya yak skladnyk sotsial'nykh navychok ta fakhovykh kompetentnostey maybutnykh sotsial'nykh pratsivnykiv [Mediation as a component of social skills and professional competencies of future social workers]. *Naukovyy visnyk Pivdenoukrayins'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushyns'koho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*. Odesa. Iss. 3 (144). Pp. 96–100. [in Ukrainian].
6. Morozova, O.V. (2019). Kohnityvno-povedinkova model' v terapiyi nekonstruktyvnykh zhyttyevykh stratehiy podruzzhya [Cognitive-behavioral model in the therapy of unconstructive life strategies of spouses]. *Aktual'ni problemy psykholohiyi. Zbirnyk naukovykh prats' Instytutu psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPNU. T. IX. – Current problems of psychology. Collection of scientific works of the Institute of Psychology named after G. S. Kostyuk of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Vol. IX, 2019. Issue 10. P. 130–135. [in Ukrainian].
7. Podhanyuk, M. S. Metody kohnityvno-povedinkovoyi terapiyi u roboti z dit'my: praktychnyy dosvid [Methods of cognitive-behavioral therapy in working with children: practical experience]. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/stattia-metody-kohnityvno-povedinkovoi-terapii-u-roboti-z-ditmy-praktychnyi-dosvid-869855.html> [in Ukrainian].
8. Protas, O. (2022). Mediatsiya yak tekhnolohiya sotsial'noho suprovodu ditey, yaki perebuvayut u skladnykh zhyt'tyevykh obstavynakh [Mediation as a technology of social support for children in difficult life circumstances]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk – Current Issues in the Humanities*. Issue 52, Volume 3. Pp. 178–183. [in Ukrainian].
9. Pushko, E. (2020). Rol uyavy v kohnityvno-povedinkoviy psykhoterapiyi [The role of imagination in cognitive-behavioral psychotherapy]. *HABIUS: naukovyy zhurnal z sotsiolohiyi ta psykholohiyi – GABIUS: scientific journal of sociology and psychology*. Issue 12. Volume 2. Pp. 29–32. [in Ukrainian].

10. Rovenska, V. V. (2020). Mediatsiya yak metod vyrishennya sotsial'nykh konfliktiv v Ukraini [Mediation as a method of resolving social conflicts in Ukraine]. *Biznes ta intelektual'nyy kapital – Business and Intellectual Capital*. No. 2. P. 189–194. [in Ukrainian].
11. Romanchuk, O. (2008). Kohnityvno-povedinkova terapiya depresiyi [Cognitive-behavioral therapy of depression]. *NeyroNews: psykhonevrolohiya ta neyropsykhiatriya – NeuroNews: psychoneurology and neuropsychiatry*. No. 6 (11). Retrieved from: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2008/6%2811%29/article-155/kognitivno-povedinkova-terapiya-depresiyi#gsc.tab=0> [in Ukrainian].
12. Rudenko, O.V., Nikolaev, L.O., & Salivon, N.B. (2023). Kohnityvno-povedinkova terapiya v podolanni post-stresovykh staniv u suchasnykh zhinok [Cognitive-behavioral therapy in overcoming post-stress states in modern women]. *HABITUS. Psykholohiya osobystosti – HABITUS. Personality Psychology*. Issue 54. P.159–163. [in Ukrainian].
13. Yaremko, O.M. (2023). Pravo na mediatsiyu yak sotsial'nu posluhu: problemy realizatsiyi u terytorial'nykh hromadakh Ukrainy [The right to mediation as a social service: problems of implementation in territorial communities of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsionalnoho Universytetu. Seriya: Pravo. – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Law*. Issue 48. Part 2. Pp. 419–424. [in Ukrainian].